

PITAJTE — ODGOVARAMO

Pitanje: Što je sve potrebno proučiti u pripravi zborovođe kada želi s pjevačkim zborom uvježbati novu skladbu? (Z.)

Odgovor: Zborovođa, prije svega, mora odabrati prikladnu skladbu koja odgovara tehničkim mogućnostima pjevačkog zbora i stupnju muzikalnosti pjevača. To znači da skladba ne smije biti preteška s obzirom na ritam, harmoniju, stil itd. Posebno treba paziti na opseg pojedinih dionica da ne bi bile previsoke ili preduboke. Iza izbora skladbe slijedi temeljito proučavanje te kompozicije. Prije svega dirigent treba u prikladnoj literaturi potražiti podatke o životu, radu i glazbenim djelima skladatelja, ali i književnika (pjesnika) koji je napisao tekst skladbe, da može pjevačima reći barem nekoliko riječi o autorima djela koje će pjevati.

Skladba se analizira horizontalno i vertikalno. U horizontalnu analizu ulazi prvo proučavanje teksta jer je on primaran u svakoj vokalnoj skladbi; prijevod stranog teksta; sadržaj; dikcija, a kod teže izgovorljivih riječi i artikulacija. Tu su posebno važni akcenti pojedinih riječi i čitavih rečenica te izražaj smisla. Sva važnija mjesta zborovođa treba označiti u svojoj partituri. Zatim slijedi proučavanje i analiza melodija pojedinih dionica. Treba uočiti modalitet i tonalitet te mjeru (takt) skladbe i opseg pojedinih dionica (krajnja visina i dubina). Svaku pojedinu dionicu treba zborovođa taktirajući otpjevati, pazeći na poteškoće u intonaciji i ritmu. Nespretne, teško pjevne intervale melodija i teže oblike ritma treba posebno označiti. Također i cezure i odahe koji ulaze u način artikuliranja melodija, fraziranje, s obzirom na tekst i ritam.

Vertikalna analiza skladbe obuhvaća harmoniju (akorde) i ritam u harmoniji. Potrebno je svirajući uočiti disonantne akorde, nagle modulacije, zaostajalice, prohodne tonove itd. Zborovođa si može u partituri označiti dionice ili dijelove dionica koje treba istaknuti, a također i nastupe pojedinih dionica. Potrebno je da dirigent prouči i oblik skladbe te nutarnju strukturu tog oblika. Posebno je važno da uoči pojedine slične dijelove ili ponavljanja melodije, ritma ili harmonije zbog fraziranja. Ukoliko je zborovođa još neiskusan u interpretaciji djela, neka si označi točan tempo (ukoliko ovaj nije označen), dinamiku (grubu kao i fina dinamička nijansiranja), izražaj i agogiku u vezi s tekstem. Nakon što je proučio i odredio stil izvođenja, treba odrediti i način dirigiranja te, u početku, i uvježbati dirigiranje skladbe eventualno uz vlastito pjevanje, najbolje pred ogledalom. Na kraju pripreve neka si zborovođa odredi koliko će vremena trebati da utroši za uvježbavanje skladbe s pjevačkim zborom, imajući u vidu tehničke i muzikalne mogućnosti zbora, te sve eventualne poteškoće u uvježbavanju skladbe s posebnim obzirom na termin nastupa. I na kraju ovog odgovora samo još jedan važan sav-

jet: partitura treba biti u glavi dirigenta, a ne glava u partituri!

Pitanje: Da li je pravilniji izraz »narodna pjesma« ili »narodna popijevka«? (N.M.)

Odgovor: Tekst (riječi) narodne popijevke zove se pjesma koju je spjevao poznati ili nepoznati pjesnik. Melodija, skladana na tekst pjesme zove se napjev. Pjesma (tekst) i napjev (melodija) pjesme zajedno čine popijevku.

Pitanje: Kakav je službeni stav naše Biskupske konferencije o uvođenju gitara kao glazbala za pratnju pjevanja u liturgiji? Župnik želi da gitare sviraju umjesto orgulja pod sv. misom. Kakav stav da zauzmem? (č. s. K. M.)

Odgovor: Nažalost, naši se biskupi nisu službeno i jedinstveno izjasnili putem Biskupske konferencije o gitarama i gitaraškoj glazbi u liturgiji. Samo su, o zloupotrebi glazbe kod bogoslužja, rekli odlučnu riječ dubrovački i đakovački Ordinarij. O tome možete pročitati u sv. Ceciliji br. 3—4 1972. str. 70. i 113. U vezi s nepromišljenom željom Vašeg g. župnika da umjesto orgulja uvede gitare postupite što razboritije i bez sukoba. Tokom vremena i g. župnik i Vaši mladi gitaraši, kad budu glazbeno zreliji i ozbiljniji, sigurno će napustiti taj primitivni način pratnje pjevanja kako to praksa već pokazuje u mnogim župama. Preporučio bih Vam da pročitate smjernice B. K. Italije o »misama mladih« u sv. Ceciliji br. 2 od 1970. god. str. 50.

Pitanje: Da li se »Gospodine, smiluj se« u obnovljenoj pjevanoj sv. Misi mora pjevati ili se može i recitirati? (D. M.)

Odgovor: Bolje je da se u pjevanoj sv. Misi pjeva »Gospodine, smiluj se«, ali ako taj dio ne možete otpjevati dopušteno je da se može i recitirati.

Pitanje: Mogu li se upisati na Institut za crkvenu glazbu kao izvanredni slušač? Htio bih kao student filozofije dopuniti svoje poznavanje glazbe samo iz nekih teoretskih predmeta.

Odgovor: Na Institutu za crkvenu glazbu u Zagrebu možete slušati samo jedan predmet koji Vas posebno interesira ili Vam je potreban kao dopuna Vašeg studija, ili možete upisati kao izvanredni slušač nekoliko predmeta bilo teoretskih bilo praktičnih. O tome, ako uspješno položite ispite, Institut izdaje posebnu službenu potvrdu, ukoliko Vam je potrebna. Upute o tome možete dobiti u tajništvu Instituta za crkvenu glazbu, Zagreb, Kaptol 29/II. svakim danom po podne od 16 do 19 sati.

T.

PRIKAZI

ARTI MUSICES (BR. 4)

Izašao je novi broj (4) muzikološkog zbornika »Arti musices«, koji izdaje Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu. Najveću pozornost pobuđuju dvije opširnije rasprave o čuvenom hrvatskom graditelju orgulja Petru Nakiću iz 18. stoljeća.

Prvu raspravu napisao je prof. Ladislav Šaban, u temeljitelj hrvatske povijesne organografije, pod naslovom »Umjetnost i djela graditelja orgulja Petra Nakića u Dalmaciji i Istri«. Autor se i ranije bavio istraživanjima Nakićeva života i rada, objavivši neko-

liko članaka. U ovoj svojoj najnovijoj raspravi prof. Šaban navodi da je na temelju njegovih dokumenata, koje je iznio u svom prijašnjem radu »Graditelj orgulja Petar Nakić i Šibenik«, uspjeo u Italiji identificirati do sada najranije poznato Nakićevo djelo (Orgulje minoritskog samostana u Logo di Romagna). Osim toga, prof. Šaban je pronašao u Makarskoj vlastoručno Nakićevo pismo od 20. veljače 1769., koje obara uvriježeno mišljenje talijanskih istraživača da je Nakić umro uskoro iza 1765. (tom mišljenju priklanjao se ranije i prof. Šaban). Značajan je i originalan Nakićev ugovor o gradnji orgulja za samostan sv. Franje u Zadru (1753), koji je do sada autoru rasprave bio

nepoznat. Ugovor sadrži mnoštvo detaljnih pojedinsti o materijalu od kojega je Nakić izgrađivao svoje orgulje. Prof. Šaban spominje i istraživanja koja su se posljednjih godina vršila na starijim orguljama u Dalmaciji, te otkriva različitih podataka u arhivima, što je pridonijelo boljem upoznavanju Nakićeve djelatnosti. U namjeri da potpuno prikaže Nakićev opus u nas, prof. Šaban je u raspravi iznio podatke o Nakićevim orguljama do kojih je mogao doći. U tome mu je veliku poteškoću stvarala činjenica da je većina Nakićevih orgulja nestala, pa je morao skupljati podatke pomoću kojih se barem približno može zaokružiti slika stvaranja tog hrvatskog graditelja orgulja. Teškoću je predstavljala i česta nedostupnost arhivske građe. Autor se nije oslanjao na tradiciju i na usmena svjedočanstva, jer se mnogo puta pokazalo da su netočna. Na temelju provjerenih podataka o svakom pojedinom Nakićevu djelu, prof. Šaban je priznao Nakićevim djelom samo ono za koje su postojali sigurni arhivski podaci. Tako je mogao nabrojiti trinaest djela, od kojih postoje još samo četiri. Navodi i dvanaest djela koja se pripisuju Nakiću, ali za koja nema nikakvih arhivskih dokaza da su njegova. Prof. Šaban se kratko osvrće i na djela koja se pogrešno pripisuju Nakiću ili su mu se pripisivala.

Druga značajna rasprava nosi naslov »Nakićeve orgulje iz 1762. u samostanskoj crkvi sv. Frane u Šibeniku. Tehničko-akustička analiza. Restauracija«, a napisao ju je graditelj orgulja Ivan Faulend, vlasnik poznate zagrebačke tvrtke Faulend — Heferer. Rad se sastoji od pet poglavlja: I. Uvod; II. Dispozicija i konstruktivni elementi; III. Tehnički opis; IV. Menzura i intonacija; V. Akustičko-stilska karakteristika. Na temelju ove rasprave (uz one koje je napisao prof. Šaban), po prvi puta se može reći da je umijeće graditelja orgulja Petra Nakića osvijetljeno i istraženo. U njoj se nalazi mnoštvo stručno-tehničkih podataka (precizne mjere brojnih detalja, osobito menzura svirala), koji su od velikoga značaja pri proučavanju Nakićeve umjetnosti. Uz raspravu su priloženi vrijedni tehnički crteži i grafički prikazi menzura, kao i izvorne fotografije. Osim tehničkih podataka nalazimo i ocjenu umjetničke vrijednosti Nakićevih orgulja u Šibeniku, koje se ističu svojom samosvojnošću, zvučnom bogatstvom, blještavilom i monumentalnošću. Pisac rasprave ukazuje da je Nakić u svoje stvaralaštvo unio osobni estetski doživljaj i umjetnički ukus, koji nose pečat sjevernotalijanske orguljarske umjetnosti, ali i svježinu životnosti hrvatskoga naroda iz kojega je Nakić potekao. Ivan Faulend je tako po prvi puta u nas dao stručno i temeljito djelo o orguljama koje će biti od ogromnog značenja za sva daljnja istraživanja u istom pravcu. Valja naglasiti i to da je njegova tvrtka po prvi puta u nas detaljno restaurirala i konzervirala jedne povijesne orgulje. Taj pothvat ima velik značaj za hrvatsku glazbenu i organografsku povijest, jer se radi o najvećem našem graditelju orgulja Petru Nakiću, utemeljitelju nove orguljarske škole 18/19. stoljeća u Mletačkoj republici, koji se proslavio i izvan njenih granica. Restaurirane orgulje smještene su u kapelu Svetoga Križa u crkvi sv. Frane u Šibeniku, budući da su na kor postavljene nove koncertne orgulje (postavila ih je također tvrtka Heferer). Nakićeve orgulje i na novom mjestu razvijaju svoju plemenitu zvučnost kao ni jedne orgulje u Dalmaciji iz istoga vremena.

Od ostalih priloga istaknimo članak Franje Bilića »Život Antuna Vancaša«. Budući da je do sada o tom darovitom hrvatskom glazbeniku koji je studirao glazbu u Beču i Parizu (kod J. Masseneta) napisao samo nekoliko prigodnih članaka, autor je svoj napis zamislio kao prvi korak prema ostvarenju monografije o Vancašu. F. Bilić je oživio svoj članak brojnim citatima iz Vancaševih pisama, kao i iz pisama F. Kuhača koji je snažno utjecao na životni put i glazbeni razvitak mladoga skladatelja. Autor se zalaže za temeljitu znanstvenu valorizaciju Vancaševih djela, kako bi ovaj prerano umrla hrvatski skladatelj (živio 1867. — 1888.) dobio odgovarajuće mjesto u hrvatskoj glazbenoj povijesti. Na kraju članka nalazi se popis

Vancaševih djela, njegovo rodoslovlje, kao i literatura koja je F. Biliću poslužila pri radu.

U članku »Boris Papandopulo kao muzički pisac i kritičar« Zoran Hudovsky osvjetljuje manje poznatu djelatnost jednog od najistaknutijih suvremenih hrvatskih skladatelja i dirigenta. Kao glazbeni pisac i kritičar Papandopulo je od 1931. do 1935. objavljivao svoje članke u novinama i časopisima u Zagrebu, Splitu, Beogradu i Kölnu. U tim radovima isticao je napredne stavove u odnosu na probleme glazbenog života i stvaranja dotičnog vremena, pišući na jasan pristupačan i često polemizirajući način. Z. Hudovsky ističe da je Papandopulo svojim publicističkim radom pridonio razvoju hrvatske glazbene kulture, premda je u nekim pojmovima u ono doba došao u proturječje sa samim sobom. Na kraju članka nalazi se popis Papandopulovih kritika, prikaza, eseja i recenzija.

Spomenimo još preostala tri kraća priloga u najnovijem broju »Arti musices«: Danica Petrović: »Svjedočanstva o putovanjima po balkanskom poluostrvu od XV do XVIII veka kao izvori za istoriju srpske muzike«; Jože Sivec: »Izvedbe Bellinijevih opera na pozornici Stanovskoga gledališta u Ljubljani«; Stanislav Tuksar: »Muzikološki zavod u 1971. i 1972.«

M. S.

Pisme staroga Trogira Izd. 1972. Split

U maloj, ali vrlo ukusno opremljenoj knjižnici koja je 1972. izdana pod uredništvom Ljubče Stipišića u Splitu, pod naslovom PISME STAROGA TROGIRA, dobili smo vrijednu pjesmaricu namijenjenu svima onima koji gaje zbornu pjevanje u stilu dalmatinskih »klapa«. Naime u kratkom predgovoru urednik je naglasio potrebu skupljanja te vrste narodnog umjetničkog blaga s namjerom, da se u stručnoj obradbi dade javnosti kao trajna vrednota, o čemu se na prave zapisi dalmatinskih pjesama koje danas nemamo. Sretan pokušaj je napravljen u Trogiru, kada je uz pomoć najstarijih Trogirana skupljeno i obrađeno 12 zaboravljenih popijevaka od kojih su neke bile zabilježene u kajdanci starog maestra Bozzotija, iz 1906. Takve su četiri, a dalje su šest zapisa Dušana Geića i dva zapisa Ljubče Stipišića, koji je uz to harmonizirao i četiri popijevke. Ostale su harmonizacije učinili: Ivo Tijardović (1), Jakov Gotovac (1), Boris Papandopulo (1), Silvije Bombardelli (2), Josip Veršić (1), Eduard Tudor (2). Već sama imena obrađivača dovoljno govore o ozbiljnosti ovog malog pothvata, pri čemu posebno valja naglasiti, da su te odradbe rađene u duhu izvodilačke predaje značajne za klape, s obzirom na međusobne odnose dionica. Naime, kako se dionice I i II tenora uvijek kreću u odnosima terca, (paralelni pomak) dionice baritona i basa popunjavaju harmoniju i stvaraju osobitu zvučnost u pratnji. Ta su obilježja dosljedno poštivana, što daje vjerodostojnost izraza i stilsku vrijednost. Budući da su kazivači odnosno pjevači pri melograflanju bili osim jednog stari ljudi kojima se može dati i više povjerenja s obzirom na jezik njihova vremena, postaje razumljivo da su se u nekim pjesmama vjerojatno zaboravile neke kitice, što je navelo urednika da ih u dva slučaja dopuni, čime je pripomogao izvodilačkoj praksi. Iako nisu svagdje zabilježene metronomske oznake, što bi ipak bilo dobro za pjevačke sastave izvan užeg zavičaja, jasne dinamičke oznake mnogo će pomoći ispravnosti predavanja. Prema tome, složili bismo se u potpunosti s napomenom Silvija Bombardellija, da je to potrebno prvenstveno za Dalmaciju, u Omišu i drugdje, kao standardni uzorak i putokaz. (Iz predgovora). Na kraju uz glazbenu vrijednost ove pjesmarice ukus u izboru slika, kao i simbolički oblikovana naslovna strana, omot, pridonijeli su i estetskoj, likovnoj vrijednosti ove dobrodošle zbirke, koja bi morala imati nasljedništvo u sličnim izdanjima.

V. F.